

ΕΛΛΗΝΟΚΑΝΑΔΙΚΟ ΚΟΓΚΡΕΣΟ

Dr. Ποτίτσα Γρηγοράκου

29. Το σημερινό Αφγανιστάν, ευκαιρία να μας θυμίσει τα Ελληνο- Βακτριανά βασίλεια της ελληνοιστικής εποχής, που άνθισαν εκεί

Posted Sep 3 2021

bactriabyropa2109.pdf

“Τα σημερινό Αφγανιστάν στην επικαιρότητα είναι ευκαιρία να μας θυμίσει τα Ελληνο - Βακτριανά βασίλεια των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, που άνθισαν εκεί. στην ελληνοιστική εποχή”.

Δρ. Ποτίτσα Γρηγοράκου, Ερευνήτρια της Ιστορίας του Ελληνοιστικού πολιτισμού της Ανατολής. Λαϊκό Πανεπιστήμιο Αθηνών-ΕτΦτΛ, μέλος του Advisory Council of Canadian Hellenic Congress. ropa@otenet.gr

Με αφορμή τα πρόσφατα γεγονότα στο Αφγανιστάν, δημοσιεύτηκε στην Καθημερινή (29-8-21) συνέντευξη ενός ξένου συγγραφέα κ. Πρέσφιλντ από τον κ. Ιωαννίδη, σχετικά με το Αφγανιστάν. Κάνει αναφορά στον Μ. Αλέξανδρο "ως ο ξανθός από την Δύση", σαν "περαστικός ξένος" που δεν στέριωσε όπως και άλλοι έκτοτε. Αυτό που ισχύει για τους σημερινούς "Στρατηλάτες" δεν ισχύει όμως για τον Αλέξανδρο!

Ίσως είναι λοιπόν μία ευκαιρία, να παραθέσουμε κάποια στοιχεία της αληθινής Ιστορίας μας στην Ανατολή και ιδιαίτερα στην Κ. Ασία, με πυρήνα το Αφγανιστάν, την αρχαία Βακτριανή. Μία συνοπτική ανασκόπηση της σελίδας αυτής της Ιστορίας μας, κατά την ελληνοιστική εποχή, θα βοηθούσε να την θυμηθούμε..

Τον τεράστιο χώρο της αυτοκρατορίας του Μ. Αλεξάνδρου από την Μεσόγειο έως την Κ. Ασία, κληρονόμησαν οι Διάδοχοί του δημιουργώντας, περί το 300 π.Χ. τα Ελληνοιστικά βασίλεια Μ. Ανατολής και αργότερα της Κ. Ασίας, που κράτησαν 3 αιώνες, αλλά άφησαν έντονα ελληνικά πολιτιστικά στοιχεία στην Ανατολή για πολλούς αιώνες μετά.

Με τις 70 Αλεξάνδρειες, κατά τον Πλούταρχο και τις πολλές ελληνικές πόλεις που δημιουργήθηκαν από τους Διαδόχους, διάσπαρτες στην Ασία, δημιουργήθηκαν μεγάλοι οδικοί άξονες, που διέσχισαν την Ασία, και μεγάλες διεθνείς εμπορικές και πολιτιστικές ανταλλαγές από την

Ανατολή έως την Δύση. Τα ελληνικά νομίσματα απέκτησαν διεθνή χρήση (όπως το δολάριο σήμερα), η ελληνική γλώσσα έγινε *lingua franca*, όπως τα Αγγλικά σήμερα, και κατέστη έτσι γλώσσα οικουμενική και διάυλος του ελληνικού πολιτισμού στους λαούς της Ασίας. Αργότερα έγινε ο γνωστός δρόμος του Μεταξιού, που έφτανε έως την Δ. Κίνα. Βρέθηκαν πρόσφατα ελληνικοί θύλακες (πόλη Νίγια, Κινέζο-ιαπωνικές ανασκαφές).

Είναι κρίμα που τα ΜΜΕ αποσιωπούν το τεράστιο πολιτιστικό έργο του Αλεξάνδρου και των Μακεδόνων στην Ασία, με την πολιτισμική κοσμογονία που επιτελέστηκε. Δηλαδή με την διάδοση και οικουμενικότητα του ελληνικού πολιτισμού, που επετεύχθη από τα Ελληνιστικά βασίλεια στην Μ. Ανατολή (Πτολεμαϊκό, Σελευκιδικό), στην Κ. Ασία (Ελληνο - Βακτριανό και Ινδο - Ελληνικό), τις πολλές ελληνικές πόλεις και την ελληνική επιρροή στις τέχνες και πολιτισμούς της Ανατολής. Επιρροές που συνέχισαν ν' ανθούν αιώνες ακόμα μετά την αποχώρηση των Ελλήνων, άρα χωρίς καμία επιβολή.

Παράδειγμα η τέχνη των Κουσάνων, που κατέλαβαν τα Ελληνο - Βακτριανά βασίλεια της Κ. Ασίας και υιοθέτησαν στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού, ελληνικό Αλφάβητο, ελληνική τέχνη και ελληνική Μυθολογία, όπως αποδεικνύουν τα "Χρυσά κτερίσματα του Τίλια Τεπέ" (Σοβιετική ανασκαφή Β. Σαριγιαννίδης). Ο Μ. Ανδρόνικος προλογίζοντας το βιβλίο, είχε ζητήσει να εκτεθούν στην Ελλάδα για να τα γνωρίσει ο λαός μας.

Η τέχνη αυτή οδήγησε στην φημισμένη τέχνη της Γανδάρα, που οι Γάλλοι ειδικοί αποκαλούν "Ελληνό-Βουδιστική", λόγω της μεγάλης ελληνικής επιρροής, 2ος αι. π.Χ. έως 6ος αι. μ.Χ., (Γαλλικές ανασκαφές, D. Schlumberger, J. Bartheoux, Z. Tarzi, Μουσείο Guimet, Paris). Τελευταίοι χρονικά οι Βούδες της Μπάμυαν, στο Αφγανιστάν, που ανατινάχτηκαν από τους Ταλιμπάν το 2001 και συγκλόνισαν τότε τον κόσμο, διεθνώς.

Ορισμένα δημοσιεύματα εδώ τελευταίως, φαίνεται να έχουν στοιχεία κάποιας πολιτικής φιλοσοφίας.... ενώ θα ήταν προσφορότερη η αναφορά σε κείμενα Ιταλών και κυρίως Γάλλων Αρχαιολόγων, που ανασκάφτουν στην Ανατολή από το 1922 και έχουν τεράστια πείρα, σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα και έγκυρα πορίσματα για την "εξελληνίση" της Ανατολής, που έγινε με υιοθεσία των ίδιων των κατοίκων.

Όπως το βιβλίο των ξένων Αρχαιολόγων "Arts et civilizations de l'Orient hellénisé" δηλ. "Τέχνες και πολιτισμοί στην εξελληνισμένη Ανατολή", Εκδ. Picard, Paris 2016, Επιμέλεια καθ. P. Leriche, Διευθυντής Γαλλικών ανασκαφών στην Συρία και Ουζμπεκιστάν. Γράφει: "Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στην Ανατολή με την ίδια την δύναμή του".

Επίσης το βιβλίο "L'Hellénisme", "Ο Ελληνισμός" Ed. Edisud 2003, Καθ. Giorgio Guillini, Διευθυντής Ιταλικών ανασκαφών στην Μεσοποταμία,

Σελεύκεια στον Τίγρη, κλπ. Γράφει: "Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στην Ανατολή ως η φωτιά σε δάσος". Επίσης "Aï Khanoum en Afghanistan", Ed. Bocard 2001, Καθ. Paul Bernard, Διευθυντής των Γαλλικών Ανασκαφών στο Αφγανιστάν. Συνοψίζει: "Στην ελληνική πόλη Aï Χανούμ στο Αφγανιστάν, τα Δελφικά παραγγέλματα στο Ηρώο της πόλης, το Γυμνάσιο αφιερωμένο στον Ηρακλή, η βασιλική βιβλιοθήκη με κείμενα του Αριστοτέλη, κλπ. αποδεικνύουν ότι οι κάτοικοι, Έλληνες και γηγενείς, ζούσαν με τις ελληνικές φιλοσοφικές αξίες και τον ελληνικό τρόπο ζωής."

Πολλοί ντόπιοι υιοθετούσαν ελληνικά ονόματα, στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού και τον ελληνικό τρόπο ζωής, αυτό που οι ξένοι αρχαιολόγοι αποκαλούν "εξελληνιση".

Η Aï Χανούμ είναι ίσως η Αλεξάνδρεια του Ώξου, η Χεράτ και η Κανταχάρ, που αναφέρονται στις ειδήσεις καθημερινά τον τελευταίο καιρό, είναι η Αλεξάνδρεια της Αρίας και της Αραχωσίας. Πιο ψηλά στο Τατζικιστάν είναι η Αλεξάνδρεια η Εσχάτη και στο κέντρο η περίφημη Αλεξάνδρεια του Καυκάσου, πρωτεύουσα ένα διάστημα του Ινδο-Ελληνικού βασιλείου. Γαλλική ανασκαφή και αυτή με εντυπωσιακά ευρήματα που έκαναν όλους τους Αρχαιολόγους της Δύσης να ονειρεύονται να ανασκάψουν κάποτε μία Αλεξάνδρεια !!

Η μεγαλειώδης Aï Χανούμ, ίσως η Αλεξάνδρεια του Ώξου, μόνη ελληνιστική πόλη που ανασκάφτηκε ως είχε, χωρίς μεταγενέστερες επιστρώσεις, δίνει αληθινή εικόνα των ελληνιστικών πόλεων, με τους ελληνικούς θεσμούς, το μεγάλο θέατρο, Ακρόπολη, ναούς, Βιβλιοθήκη, τα αγάλματα Ελλήνων θεών που κοσμούσαν την πόλη, κλπ. Αποδεικνύει το μεγαλείο των ελληνικών πόλεων που γοήτευε τους γηγενείς και δικαιολογεί την επιρροή του ελληνικού πολιτισμού στους λαούς της Ασίας. Ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική γλώσσα ποτέ δεν επιβλήθηκαν, οι λαοί διατηρούσαν τον δικό τους και υιοθετούσαν τον ελληνικό, όσο αυτό τους γοήτευε ή τους εξυπηρετούσε κοινωνικά (ελίτ των πόλεων) ή εμπορικά στις διεθνείς συναλλαγές.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι οι λαοί της Ασίας εκτιμούσαν τον Αλέξανδρο και τον ελληνικό πολιτισμό, διότι από υπηκόους απολυταρχικών βασιλέων τους έκανε πολίτες πόλεων με ελληνικούς θεσμούς και Ισονομία πολιτών.

Ο Ακαδημαϊκός και Καθ. Ed. Rtveladze, σημαντικός Ελληνιστής και Διευθυντής ανασκαφών του Ουζμπεκιστάν, γράφει: "Ο ελληνικός ανθρωποκεντρικός πολιτισμός αναπτύχθηκε στο Ουζμπεκιστάν για πολλούς αιώνες, άφησε βαθιά ίχνη στην υλική, πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της Κ. Ασίας και συνέχισε να υφίσταται πολύ μετά την πτώση της

πολιτικής εξουσίας των Ελλήνων." Greece-Uzbekistan, Common Cultural Traditions, Taskend, 2001.

"Στο Ουζμπεκιστάν ήταν έθιμο στις οικογένειες να φέρει ο πρωτότοκος το όνομα Αλέξανδρος"

Σημ. Η μεγάλη γέφυρα στον δρόμο Τασκένδης-Σαμαρκάνδης φέρει ακόμα το όνομα Αλέξανδρος Μακεδών...

Αριστουργηματικά Νομίσματα των Ελλήνων βασιλέων (Ευκρατίδης, Μένανδρος ο Δίκαιος, αναφέρεται στις Ιερές Ινδικές Γραφές, κλπ.) , με τους Έλληνες θεούς στον οπισθότυπο (θησαυροί της Βακτριανής, της Μιρ Ζακά, Μελέτες του καθ. Ο. Borearachchi) και τα αγάλματα των Ελλήνων θεών που κοσμούσαν τις ελληνικές πόλεις στα ελληνικά βασίλεια της Κ. Ασίας, αντιγράφονται, εμπνέουν ή επηρεάζουν τις τοπικές κοινωνίες και τέχνες, αιώνες ακόμα μετά την αποχώρηση των Ελλήνων.

Σήμερα όλοι ανησυχούμε για την τύχη των έργων τέχνης, που υπήρχαν ακόμα στο Μουσείο της Καμπούλ, τα χρυσά κτερίσματα του Τίλια Τεπέ, οι ελληνόμορφοι Βούδες, τα ελληνικά ευρήματα από την Αϊ Χανούμ (αγάλματα, πάπυροι , επιγραφές) (ο αρχαιολογικός χώρος έχει ήδη καταστραφεί από τον προηγούμενο πόλεμο), ελπίζοντας σήμερα να μην καταστραφούν ολοσχερώς, όπως στην Συρία.

Τα σημαντικά για την Ελλάδα αρχαιολογικά ευρήματα όλων των ξένων ανασκαφών στις ελληνικές πόλεις της Ασίας έγιναν αντικείμενα πολλών μεγάλων Εκθέσεων σε πρωτεύουσες ανά τον κόσμο, με έντονο το ενδιαφέρον των επισκεπτών, όχι όμως στην Ελλάδα. Το μάθημα "Ελληνισμός της Ανατολής" διδάσκεται σε ξένα Πανεπιστήμια, όχι όμως στην Ελλάδα!.

Η Μ. Αικατερίνη, της οποίας το δεύτερο όνομα ήταν Alexeevna, παρήγγειλε βιβλίο για την εκπαίδευση των Ρώσων πριγκίπων, με το όνομα "Παιδεία" (Μουσείο Hermitage) και θέμα την Φιλοσοφία του Αριστοτέλη και την ζωή του Μ. Αλεξάνδρου. Θεωρείτο από όλους τους βασιλείς ως ο ιδανικός Ηγεμών, άξιος Στρατηλάτης και συνετός βασιλιάς. Πολλοί βασιλείς και ευγενείς φέρουν το όνομα Αλέξανδρος. Πίνακες και ταπισερί με εικόνες από την ζωή του Αλεξάνδρου κοσμούν όλα τα παλάτια της Δύσης και πολλά Μουσεία .

Το Αφγανιστάν τύπωσε παλαιότερα το γνωστό σε όλους μας χαρτονόμισμα με τον θυρεό του Βασιλιά Ευκρατίδη (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΥΚΡΑΤΙΔΟΥ), θυρεό που έγινε logo της Τραπεζής του Αφγανιστάν. Η Συρία τύπωσε επίσης, παλαιότερα, νόμισμα με την Αθηνά Κυρρήστη (Κύρρος, ελληνική πόλη στη Συρία). Και οι δύο λαοί αποτίουν

έτσι φόρο τιμής στον ελληνικό πολιτισμό που εμπλούτισε κάποτε τον δικό τους.

Η Ιρανική ποίηση του Μεσαίωνα αποδεικνύει, και η οικουμένη ολόκληρη αναγνωρίζει, ότι ο Αλέξανδρος είναι ο μόνος στρατηλάτης που υιοθετήθηκε από τους λαούς, στους οποίους βασίλευσε και οι οποίοι τον οικειοποιήθηκαν. Οι Ιρανοί ποιητές Νιζαμί και Φερτνουσί (12ος - 13ος αιών) στα επικά τους ποιήματα (ΣαχΝαμέ, ΙσκαντάρΝαμέ) οικειοποιούνται τον Αλέξανδρο και τον νομιμοποιούν ως Αυτοκράτορα της χώρας. Το ίδιο κάνει ο Ψευδοκαλλισθένης στην Αίγυπτο με την "Φυλλάδα του Αλεξάνδρου". Το βιβλίο αυτό, που ηρωοποιεί τον Αλέξανδρο, μεταφράστηκε σε πάμπολλες γλώσσες, διαβάστηκε περισσότερο από όλα τα βιβλία για πολλούς αιώνες σε Ανατολή και Δύση και ενέπνευσε θρύλους πολλών λαών της Ανατολής, που λάτρευαν (τουλάχιστον οι παλαιότεροι) ή αναφέρονται με θαυμασμό στον Αλέξανδρο ακόμα σήμερα.

Υπάρχει κενοτάφιο στο Παμίρ αλλά και στην Ινδονησία, όπου δεν πήγε ποτέ. Πήγαν όμως οι θρύλοι με Άραβες που δημιούργησαν βασίλειο στην Σουμάτρα, παίρνοντας το όνομα Ισκάντερ (Αλέξανδρος) για να θεοποιηθούν και να εδραιωθούν στον θρόνο τους (Γαλλική Εθνολογική Αποστολή, H. Chamber-Loire, 2008).

Στην Ανατολή λατρεύεται ακόμα ως «ο δικέρατος», «βασιλιάς Ανατολής και Δύσης», στους θρύλους πολλών λαών και στο Κοράνι αναφέρεται ως προφήτης δικαιοσύνης (σουράτ 18).

Στο Αφγανιστάν οι Παστούν, η πολυπληθέστερη φυλή, αυτοπροσδιορίζονται ως απόγονοι του Αλεξάνδρου και χορεύουν ακόμα σήμερα τον παραδοσιακό τους χορό, είδος Πυρρίχιου, με το όνομα Ατίνι (Αθηνά). Ο Μάρκο Πόλο γράφει στο βιβλίο του, ότι "στο Αφγανιστάν, την χώρα με τις χίλιες πόλεις, όλοι οι βασιλείς θεωρούνται απόγονοι του Μ. Αλεξάνδρου". Οι λαοί Χούντζα και Καλάς επαίρονται ακόμα ότι είναι απόγονοι των Μακεδόνων και διατηρούν ελληνικά στοιχεία θρησκείας και παραδόσεων . Στις χώρες του Αφγανιστάν και Πακιστάν, οι άνδρες φορούν ακόμα ένα ιδιαίτερο στρογγυλό καπέλο που είναι η αρχαία μακεδονική καυσία.

Οι βουδιστικοί ναοί στην Κ. Ασία και Ινδία είναι γεμάτοι με ανάγλυφες Διονυσιακές σκηνές, όπου ο Ηρακλής και ο Διόνυσος πρωτοστατούν συχνά. Ο σύντροφος του Βούδα, ο Βαζραπάνι, παρουσιάζεται παντού δίπλα του, με χαρακτηριστικά Ηρακλέους και ο Αλέξανδρος εμφανίζεται επίσης στα ανάγλυφα αυτά. Το σημαντικότερο μάλιστα είναι ότι ο Βούδας έχει ανθρώπινη μορφή, στην αρχή μάλιστα είχε "Απολλώνιο" πρόσωπο, φορά χιτώνα και ιμάτιο με ανάλαφρες πτυχές, χάρη στην Ελληνική επιρροή στην τέχνη της Γανδάρα (περιοχή στα όρια Αφγανιστάν και Πακιστάν).

Στην Ανατολή λοιπόν, εμφανώς "παντρεύτηκαν" δύο κόσμοι και δύο πολιτισμοί, με ώσμωση και παραγωγικό αλληλο-εμπλουτισμό. Η Ελλάδα "φίλησε" την Ανατολή και μοιράστηκε μαζί της έναν ευγενή πολιτισμό.

Ο Αλέξανδρος και οι Μακεδόνες άφησαν εκεί έντονα τα χνάρια του ελληνικού πολιτισμού, ορισμένα τα τιμά και η UNESCO.

Στην Μ. Ανατολή διατηρήθηκαν για πολλούς αιώνες, έως τις πρόσφατες γνωστές μας καταστροφές. Στην Κ. Ασία και στο Αφγανιστάν ιδιαίτερα, οι μνήμες διατηρούνται ακόμη, για πόσο ακόμη δεν ξέρουμε.

Αξίζει όμως να το θυμόμαστε, να το κρατήσουμε στην ιστορική μας μνήμη για τις επόμενες γενιές και να το προβάλλουμε..

Ο Αλέξανδρος, συνδεδεμένος με τον ελληνικό πολιτισμό, δεν ήταν ένας απλός "περαστικός" στην Ασία!.

=====